

Luovuus laulutunnilla

Miten tuoda luovuuden opetus osaksi jokaista laulutuntia?

Tiina Heikkinen

Opinnäytetyö
Marraskuu 2018
Kulttuuriala
Musiikin tutkinto-ohjelma
Musiikkipedagogi (AMK)

Tekijä(t) Heikkinen, Tiina	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2018
	Sivumäärä 40	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Luovuus laulutunnilla Miten tuoda luovuuden opetus osaksi jokaista laulutuntia?		
Musiikin tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Annala, Johanna		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoite oli tutkia, miten opettaa luovuutta laulutunnin yhteydessä. Tavoitteena oli selvittää, mitä luovuus on ja voisi laulutunnilla olla. Sekä taiteen perusopetuksen puolella, että musiikin ammattiin johtavan koulutuksen opetussuunnitelmissa painotetaan yhä enemmän luovuuden opetusta. Jopa peruskoulussa tulee osata ohjata luovaa toimintaa. Laulutunneilla luovuutta tulisi opettaa jokaiselle. Laulopedagogikoulutuksessa luovuuden opetusta ei käydä läpi tarpeeksi kattavasti ja siksi aihe on tärkeä.</p> <p>Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluilla. Kolme haastattelusta tehtiin suullisesti ja yksi kirjallisesti. Suullisesti tehdyt haastattelut äänitettiin ja litteroitiin tarkempaa analyysia varten. Kirjallinen haastattelu toteutettiin sähköpostitse. Haastateltavina oli kaksi laulunopettajaa, joilla on kokemusta luovuuden opettamisesta laulutunneilla. Lisäksi haastateltiin yhtä kirjailijaa, joka on pitänyt myös luovuuskursseja ja yhtä musiikinopettajaa, joka on tehnyt pitkän uran lauluntekijänä ja opettanut paljon biisinkirjoitusta.</p> <p>Luovuuden ollessa hyvin henkilökohtainen asia, on tärkeää, että opettaja tiedostaa asian herkkyyden. Kaikki haastateltavat painottivat turvallista ympäristöä kysyttäessä tärkeimmistä muistettavista asioista luovuutta opettaessa. Muita tärkeitä asioita oli oppilaan huomioiminen yksilönä, leikkimielisyys ja salliva ilmapiiri. Palautetta antaessa opettajan tulee tarkasti miettiä, millaista palautetta kukin oppilas tarvitsee päästäkseen tavoitteeseensa. Palaute tulee suunnata tuotokseen, eikä oppilaaseen ihmisenä. Jokaisen oppilaan luomaa tuotosta tulee pitää arvokkaana. Jokaiselle oppilaalle tulee löytää keino itsensä ilmaisemiseen.</p> <p>Tutkimuksesta on hyötyä erityisesti laulopedagogeille, mutta myös muille musiikkipedagogeille ja luovaa työtä opettaville.</p>		
Avainsanat (asiasanat) laulunopetus, luovuus, laulaminen, haastattelututkimus, laulaja		
Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Heikkinen, Tiina	Type of publication Bachelor's thesis	Date November 2018
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 40	Permission for web publication: x
Title of publication Creativity in singing lesson How to make teaching creativity part of every singing lesson?		
Degree programme in Music Degree Programme in Music		
Supervisor(s) Annala, Johanna		
Assigned by		
Abstract <p>The aim of the thesis was to examine how to teach creativity in singing lessons. The aim was to determine what creativity is and what it could be in a singing class. In the syllabi of both the basic and vocational education of arts, increasing emphasis has been given to teaching creativity nowadays. Even in comprehensive school, teachers are supposed to know how to guide creativity. In a singing class, creativity should be taught to everyone. The professional education of vocal teachers does not sufficiently address the teaching of creativity, which is why the topic is important.</p> <p>The study was implemented by using theme interviews three of which were conducted face-to-face and one in writing. The face-to-face interviews were recorded for a deeper analysis. The written interview was carried out via email. Two of the interviewees were singing teachers who had experience of teaching creativity. The other interviewees were a writer who had taught creativity and a music teacher with a long career as a songwriter and a long history of teaching song writing.</p> <p>Since creativity is very a personal matter, it is important to understand the sensitiveness related to it. All the interviewees emphasized a safe environment when asked about important aspects in teaching creativity. It was also important to treat every student as individual as well as to remember playfulness and a permissive atmosphere. When giving feedback, the teacher should carefully consider what kind of feedback the students need in order to achieve their goals. The feedback should focus on the product, not on the student. Every product should be considered precious. Every student should find a way for self-expression.</p> <p>The thesis is useful especially for singing teachers but also for other music teachers and teachers of creativity.</p>		
Keywords/tags (subjects) vocal coaching, creativity, singing, interview study, singer		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto.....	3
1.1	Aiemmat tutkimukset	4
1.2	Työn aiheen rajaus.....	4
1.3	Aiheen valinta.....	5
2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	5
3	Luovuus	7
3.1	Luovuuden määrittely.....	7
3.2	Luovuustutkimukset.....	8
3.3	Luova yksilö	8
3.4	Luovuus musiikissa.....	9
4	Luova prosessi	11
5	Flow-tila.....	12
5.1	Mikä flow?	13
5.2	Flow laulutunnilla	14
6	Luovuutta edistävä ja heikentävä ympäristö.....	15
7	Tutkimusmenetelmät	16
7.1	Laadullinen tutkimus.....	17
7.2	Teemahaastattelu.....	18
7.3	Luotettavuus ja eettisyys	19
8	Haastattelut.....	20
8.1	Haastateltavat	20
8.2	Kolme tärkeintä muistettavaa asiaa luovuutta opettaessa	21
8.2.1	Ympäristö.....	21
8.2.2	Oppilaan huomioiminen yksilönä	22

8.2.3	Rajaaminen	22
8.2.4	Muita tärkeitä muistettavia asioita.....	23
8.3	Rohkaisuapua ujommalle oppilaalle.....	24
8.4	Voiko luovuutta opettaa kelle tahansa?.....	25
8.5	Luovuuden opetus laulutuntien yhteydessä.....	26
8.5.1	Luovuuden opettaminen laulutunneilla alusta alkaen.....	27
8.6	Luovuuden kehittämisestä.....	28
8.7	Writer's block	30
8.8	Flow-kokemuksista	31
8.9	Esimerkkiharjoitteita.....	31
9	Pohdinta	33
	Lähteet	36
	Liitteet	37

1 Johdanto

Luovuutta halutaan korostaa nykyään työelämässä kaikilla aloilla. Elämme aikaa, jolloin halutaan keksiä uusia tapoja työskennellä, maksimoida aivojen kapasiteetti, innovoida, brain stormata, kehittää. Voiko luovuutta opettaa? Mitä luovuus ylipäätään kenellekin tarkoittaa? Jos luovuuden opetus kuuluisi jokapäiväiseen laulunopetukseen myös harrastepuolella, olisiko oppilaiden mieli avoimempi luovaan tekemiseen myös muualla, esimerkiksi työelämässä?

Nykyään koulujen opetussuunnitelmissa musiikin opiskelussa painotetaan yhä enemmän luovuutta ja itsensä toteuttamista. Tämä on mielestäni hyvä asia. Oppilaat saavat lisää tapoja ilmaista itseään. Kuvataidehan on ollut osana peruskoulun opetusta jo kauan, mutta luovatyöskentely musiikin tunneilla on vielä aika uusi asia. Tämä tietysti tarkoittaa sitä, että opettajilta vaaditaan luovan toiminnan ohjaamisen osaamista myös peruskouluissa.

Taiteenperusopetuksen puolella luovuuden harjoittaminen on jo suuressa roolissa, puhumattakaan musiikin ammattiin johtavissa koulutuksissa. Opetushallituksen laatiman taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2017) sanotaan musiikin kohdalla mm., että

”Musiikillisten taitojen kartuttamisen lisäksi oppilasta rohkaistaan opinnoissaan esteettiseen kokemiseen, luovaan ajatteluun ja tuottamiseen sekä uusien ratkaisujen etsimiseen.” (Opetushallitus 2017, 47).

Musiikin perusopintojen tavoitteista löytyy otsikko ”säveltäminen ja improvisointi”. Jossa lukee mm.

”Opetuksen tavoitteena on ohjata oppilasta tuottamaan omia musiikillisia ideoita ja ratkaisuja.” (Opetushallitus 2017, 48).

Kyky luovuuden ohjaamiseen ja opetukseen on laulupedagogille siis erittäin tärkeää.

Tutustun aiheeseen lukemalla luovuudesta ja sen opettamisesta kertovaa kirjallisuutta. Tutustun myös aiempiin tutkimuksiin aiheesta. Teen kvalitatiivisen tutkimuksen selvittääkseni, miten luovuutta opetetaan tällä hetkellä eri opettajien toimesta ja

miten sen opettamista voitaisiin kehittää. Vertaan tuloksia omiin kokemuksiini ja tarkastelen kohtaavatko kirjallisuudessa esiintyneet väitteet haastattelujen tuloksien kanssa. Haastattelemalla kokeneita opettajia saan konkreettisia vinkkejä luovuuden opetukseen. Laulupedagogien lisäksi haastattelen musiikinopettaja/muusikkoa, joka kirjoittaa työkseen lähes päivittäin lauluja sekä itselleen, että muille artisteille ja myös opettaa biisinkirjoitusta. Lisäksi haastattelen kirjailijaa, joka on opettanut jonkin verran luovuutta esimerkiksi kansalaisopistossa. Heiltä saan näkökulmaa luovuuden jatkuvaan ylläpitoon ja toisenlaista näkökulmaa luovuuden opettamisesta.

1.1 Aiemmat tutkimukset

Opinnäytetyössäni keskityn luovuuden opettamiseen laulutunnilla. Haluan tutkia, että millä eri tavoilla luovuutta voi mahdollisesti opettaa laulutuntien yhteydessä. Luovan tekemisen ohjaamisesta on tehty viime vuosina Jyväskylässä muutama opinnäytetyö. Ossi Mäki-Reini ja Eero Kortesoja (2016) tutkivat laulunkirjoituksen opettamista ja halusivat koota yhteen sanoitus- ja sävellysmetodeja. Maria Jaakkonen opinnäytetyössään (2010) keskittyi luovuuden osa-alueista improvisoinnin opetukseen laulutunneilla. Marko Annala (2005) ja Heikki Vuorinen (2006) taas keskittyivät töissään luovuuden opetukseen musiikinopetuksessa ja Vuorinen lisäksi luovuuden eri muotojen ilmentymiseen musiikin alalla.

1.2 Työn aiheen rajaus

Myös tässä työssä improvisointi ja laulujen tekeminen ovat osa-alueita luovuuden opettamisessa laulutunnilla, mutta tarkoitukseni on löytää myös muita tapoja luovuuden opettamiseen laulutunnilla. Keskityn työssäni tutkimaan mitä kaikkea luovuus voisikaan olla nimenomaan laulutunneilla. Haluan oppia erilaisia tapoja opettaa luovuutta, jotta jokaiselle lauluoppilaalle löytyisi tapoja itsensä ilmaisemiseen. Oli oppilas sitten harrastaja tai ammattiin tähtäävä.

1.3 Aiheen valinta

Ennen laulutuntien aloittamista, kävin pari vuotta kitaratunneilla yläasteella. Siellä todella pian instrumenttiin tutustumisen jälkeen alettiin opetella pentatonista asteikkoja, jonka jälkeen hypättiin saman tien sooloilun ihmeelliseen maailmaan. Tykkäsin siitä todella paljon. Jännitti, mutta sain luoda jotain uutta. Keksinkin melodioita, jotka tulivat minusta itsestäni ja jotka olivat minua. Koulussa musiikin opettajamme oli kannustava ja rohkaisi meitä luovuuteen. Muistan kerran, kun sain musiikintunnilla näyttää esimerkin improvisoinnista. Improvisoin soolon ja olin ylpeä itsestäni.

Pääinstrumentti vaihtui kitarasta lauluun ja aloitin laulutunnit. Kiinnostus sooloiluun ja improvisointiin säilyi instrumentin vaihtuessakin, mutta yllättäen luovuuden harjoittamisesta laulutunneilla minulla ei ole muistikuvia edes musiikkilukiosta. Aloin kuitenkin tehdä runoistani melodioita ja sitä kautta biisejä, joilla sain ilmasta itseäni.

Muutaman vuoden kuluttua päädyin opiskelemaan laulamista ammatikseni ja oli ensimmäisen jazzkurssin aika. Yhtäkkiä laulajienkin piti osata sooloilla ja vieläpä vaikeisiin sointukulkuihin tuosta noin vaan. Piti heittäytyä ja antaa vaan mennä. Oli ehkä käyty läpi hyviä sopivia ääniä, rytmiiikkaa ja muuta, mutta ei ollut mitään työkaluja tai kokemuksia siihen tärkeimpään eli oman tuotoksen luomiseen ja esille tuomiseen laulamalla. Konkreettinen ensimmäinen kokemus luovasta tekemisestä laulutunnilla ja laulajien improvisoinnista tuli siis minulle, kun aiheeksi tuli ammattiopinnoissa jazz. Vaikka takana oli monen vuoden lauluopinnot. Enkä ole ainut. Syy tämän aiheen valintaan löytyykkin varmasti osaksi siitä, että haluan toimia toisin.

2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoitus on löytää keinoja opettaa luovuutta laulutuntien yhteydessä. Haastatteleamalla laulunopettajia saan tietää miten luovuutta opetetaan laulutunneilla tällä hetkellä. Haastateltavat laulunopettajat työskentelevät ammattiopisto Gradiassa. Toivon saavani heiltä konkreettisia vinkkejä luovuuden opettamiseen laulutuntien yhteydessä. Toivottavasti saan myös uusia näkökulmia aiheeseen.

Haastattelen myös ammatikseen lauluja tekevää ja lauluntekemistä opettavaa musiikin alan ammattilaista. Hän on luovuuden kanssa tekemisissä päivittäin, joten uskon saavani häneltä paljon vinkkejä luovuuden harjoitteluun ja sen opettamiseen. Neljäs haastateltava on kirjailija, joka on pitänyt luovan kirjoittamisen kurseja. Häneltä toivon saavani taas vähän toisenlaista näkökulmaa aiheeseen. Häinkin on oman luovuutensa kanssa joka päivä tekemisissä ja toivon saavani häneltä vinkkejä luovan ajattelun kehittämiseen, ylläpitoon ja sen opettamiseen muille.

Tavoitteenani on löytää käytännön harjoituksia ja vinkkejä luovuuden opetukseen. Luovuus voi olla monille pelottava asia ja haluankin löytää apukeinoja esimerkiksi tilanteisiin, joissa oppilas ei koe olevansa ollenkaan luova tai haluaa, mutta pelkää avata mielikuvitustaan. Tällaisen oppilaan kohdalla turvallinen ympäristö ja oikeanlaiset harjoitukset ovat äärimmäisen tärkeitä asioita.

Laulu on esimerkiksi kitaraan verrattuna paljon henkilökohtaisempi instrumentti, kun soittimena toimii oma keho. Siksi luovuuden opetus laulutunnilla on myös mielestäni henkilökohtaisempaa ja ehkä myös vaikeampaa kuin monien muiden instrumenttien kohdalla. Luovuutta opettaessa mieli täytyy avata ja joskus sieltä saattaa tulla ulos jotain, mitä ei ehkä ole uskaltanut ennen kohdata. Kehon ollessa tässä instrumenttina, sanan saattajana, saattaa se ehkä yllättäen avata jotain patoja ja olla pelottava asia. Siksi luovuutta opettaessa laulutunnilla, täytyy ympäristön mielestäni olla erityisen turvallinen ja luotettava. Haastatteleamalla ammattilaisia haluan saada vinkkejä luovuutta edistävän ympäristön luomiseen, jossa jokainen oppilas voi halutessaan kokeilla uusia asioita pelkäämättä.

Tahdon löytää keinoja liittää luovuuden opetus osaksi laulupedagogin jokapäiväistä työtä. Haluan oppia erilaisia tapoja opettaa luovuutta ja löytää monenlaisia harjoituksia, joista löytyisi mieleisiä harjoituksia jokaiselle oppilaalle. Kaikki oppilaat eivät halua tehdä biisejä tai säveltää melodioita, haluankin löytää tapoja opettaa luovuutta myös heille esimerkiksi tulkinnan tueksi. Mielestäni on tärkeää, että opettajalta löytyy vaihtoehtoja luovan tekemisen tukemiseksi.

Uskon, että monien ihmisten kohdalla suurin este luovaan tekemiseen on pelko. Pelko hylätyksi tulemisesta, naurunalaiseksi joutumisesta tai pelko siitä, että omasta tuotoksesta selviää jotain uusia puolia itsestään. Selviää se sitten jollekin toiselle tai

vaikka vain itselleen, niin sen kohtaaminen saattaa jännittää. Haluan löytää tapoja, joilla tuon pelon kohtaaminen olisi mahdollisimman kivutonta ja että jokainen kokisi, että minun tunneillani ei tarvitse tuntea häpeää, tuodessaan sinne jotain itse tekemäänsä.

Valitsin tämän aiheen, koska luovuus ja laulujen kirjoittaminen on lähellä sydäntäni. Lapsena kirjoitin runoja ja lukioikäisenä runot alkoivat muuntautua lauluiksi. Siitä lähtien olen aina kirjoittanut lauluja ja purkanut asioita niiden kautta. Haluan antaa oppilailleni mahdollisuuden itsensä ilmaisuun laulutunneilla, oli se sitten pienen itse keksityn melodiapätkän verran tai vaikka tulkinnan taustalle keksityn tarinan muodossa. Se, että saa luoda jotain omaa, joka näyttää, kuulostaa ja tuntuu minulta itseltäni, on mielestäni niin hienoa ja tärkeää, että sitä kannattaisi jokaisen kokeilla.

3 Luovuus

3.1 Luovuuden määrittely

Luovuus ei ole yksiselitteinen käsite, jonka voi määritellä helposti. Kuten Kari Uusikylä (1999, 12) kirjassaan ”LUOVUUS taito löytää, rohkeus toteuttaa” toteaa, on luovuus yksi vaikeimmin määriteltävistä psykologian käsitteistä. Käsitteenä luovuutta on mahdoton havainnoida niin, että ”tässä on luovuus”. Teoreettisena käsitteenä luovuuden olemassaolo täytyy määritellä välillisesti sen kautta, mitä luova prosessi on kulloinkin tuottanut: sävellyksen, taideteoksen, innovaation, keksinnön tai vaikka uskottavan hätävalheen kautta. Luovuutta voi tutkia monen eri tieteenalan piirissä. (Uusikylä 1999, 12.)

Luovuus on opeteltava taito, samalla tavalla kuin pyörällä ajaminenkin. Sen voi oppia harjoittelemalla, väittää filosofi Lauri Järvilehto blogissaan Ajattelun ammattilainen. Toinen luovuuteen liittyvä myytti hänen mukaansa on, että luovuus edellyttäisi kaaosta. Järvilehdon mukaan luovassa ajattelussa on tosiasiasa nähtävissä selkeää rakenteellisuutta. (Järvilehto 2010.)

Miten minä määrittelen luovuuden? Minulle luovuus on itsensä ilmaisemista. Se on mielikuvituksen lennätystä, melodioita, tulkintaa, biisejä, tekstejä, maalauksia, tari-

noita. Mitä vain, mikä lähtee juuri sinusta ja on jotain omaa. Se on joskus hassua, joskus vakavaa tai surullista. Se on tyhmää ja naurettavaa. Se on vapautta avata suu tietämättä etukäteen mitä sieltä tulee. Luovuus on ihanaa ja sillä on niin monta muotoa, kuin on luojaakin. Jokaisella on oikeus olla luova ja jokaisen luovuuden tuotokset ovat arvokkaita.

3.2 Luovuustutkimukset

Lahjakuustutkimuksen suunta kääntyi 1950-luvulla luovuustutkimukseen. Tunnetun lahjakuustutkijan J. P. Guilfordin pitämää puhetta vuonna 1950 pidetään usein luovuustutkimuksen merkkipaaluna tai jopa sen alkupisteenä. (Uusikylä 1999, 20.) Tutkimukset luovista taiteilijoista ja tiedemiehistä osoittivat, ettei huippuälykkyys ollut ratkaiseva tekijä luovuuden kehityksessään. Tämän kautta käsitys siitä, että luovuus on vain runoilijoiden, taiteilijoiden ja tiedemiesten omaa, muuttui. Liikemiehetkin alkoivat kiinnostua luovuudesta. Enää luovuutta ei voitu mitata vain älykkyydosamäärällä ja näin luovuuden tutkimus alkoi nousta älykkyydosamäärän tutkimuksen varjosta. (Uusikylä 2012, 18.)

Kari Uusikylän (1999) kirjassa ”Luovuus kuuluu kaikille” kuvataan tunnetun lahjakuustutkija J.P Guilfordin ajatuksia luovuudesta vuosikymmenten takaa. Guilford halusi kehittää testejä, joilla luovuuden tasoa voitaisiin mitata samalla tavalla, kuin älykkyydestein mitattiin älykkyyttä. Guilford ajatteli, että nämä luovuutta mittaavat testit eivät kuitenkaan voisi päätyä yhteen lukuun, niin kuin älykkyydosamäärä, koska luovuus on, kuten myös älykkyyskin, moniulotteinen käsite. (Uusikylä 2012, 18-19.)

3.3 Luova yksilö

Guilford löysi mm. seuraavia keskeisiä piirteitä luovasta yksilöstä. Yksi tärkein piirre on kyky nähdä ongelma, joka jää muilta huomaamatta. Luova yksilö ei etene kaavamaisesti yhteen valitsemaansa suuntaan vaan pystyy helposti muuttamaan ajattelunsa ja toimintansa suuntaa. Luovalla ajattelijalla on syntetisointi kykyä eli hän pystyy organisoimaan ideansa laajoiksi kokonaisuuksiksi. Paljon uusia omaperäisiä ideoita tuottava yksilö on luova. Hän tuottaa sujuvasti paljon enemmän ideoita aikayksikköä kohti kuin keskitason yksilö. (Uusikylä 2012, 19-20.)

Maallikot kokevat luovat yksilöt omituisiksi, jopa mielenvikaisiksi. Ajatellaan, että luovuus vaatii laadullisesti sellaisia ominaisuuksia, joita muilla ei ole. Tällainen ajatusmalli on kuitenkin väärinkäsitys. Luovalla ihmisellä ei ole joitain piirteitä, joita ei olisi jokaisella, sen sijaan kyse on määrästä ei laadusta. Jokaisen on mahdollista toteuttaa luovuuttaan. Luova yksilö voi kehittää vähäisestä alkuärsykkeestä monia mielekkäitä vaihtoehtoja. Tärkeä taito on myös arviointitaito, on osattava arvioida mitkä ideat ovat jatkokehittelyn arvoisia ja mitkä kannattaa hylätä. (Uusikylä 1999, 20-22.)

Suurimpia ongelmia koulussa on suoritusyndrooma eli oppilaan tulee koko ajan todistaa erinomaisuuttaan, eikä erehdyksiin ole varaa. Kiitoksien tavoittelu opettajalta on eilinehto. Tällainen oppilas tahtoo näyttää hyvältä, ei olla hyvä ja helpot tehtävät ovat siksi mieluisia. Sen sijaan oppilas joka on sisäisesti orientoitunut, tahtoo haastavampia tehtäviä oppiakseen. Vastakohta suoritusyndroomalle on oppimissyndrooma, jossa oppilas ymmärtää, että hänen tehtävänsä on opiskella. Tällainen oppilas haluaa opiskella ja hänestä tulee entistä etevämpi ja valmiimpi oppimaan jotain uutta ja kiinnostavaa. (Uusikylä 2012, 172-173.)

3.4 Luovuus musiikissa

Musiikissa luovuus ilmenee ehkä selvimmin laulujen kautta. Lauletuissa lauluissa on teksti, päämelodia, mahdollisesti muitakin melodioita, rytmejä ja harmonioita, kaikki luovuuden tuotoksia. Myös musiikin saralla, luovuutta on monenlaista.

Luovaa tekemistä musiikissa on myös sovitusten tekeminen. Teoston nettisivuilla sovittamista kuvataan teoksen musiikin luovaksi muunteluksi. Jotta voi kutsua itseään kappaleen sovittajaksi, pitää sovituksellinen luova panos teoksen uudessa asussa olla selvästi tunnistettavissa. Sovituksessa teokseen tuodaan uusia musiikillisia elementtejä, joita ei säveltäjän alkuperäisessä luomuksessa ole. (Teosto 2018.) Kun kappaleella on melodia ja sanat, on populaarimusiikissa siinä yleensä myös harmonia. Harmonian lisäksi sovitusta tehdessä tulee miettiä, tuleeko kappaleeseen muita instrumentteja ja mitä ne soittavat. Päämelodialle tehdään usein myös stemmoja. Stemma on esimerkiksi laulettu melodia, joka kulkee päämelodian ala- tai yläpuolella kappaleen harmoniaa mukaillen. Stemmojen tekeminen lauluihin on hyvä aloitus laulajille sovitusten tekemiseen.

Lauluissa luovuutta on myös tulkinnan tasolla. Laulujen tekstit voivat merkitä toiselle laulajalle toista ja toiselle toista. Se, mitä kappaleella haluaa sanoa, vaatii usein luovuutta. Etenkin kun usein tekstistä ei ole suoraa kokemusta itsellään. Miten tekstin haluaa kertoa, mitä asioita haluaa painottaa, kenelle lauluun laulaa ja missä? Kaikki nämä asiat vaativat usein mielikuvitusta. Harvemmin yleisössä istuu ihminen, ketä kohtaan tuntee kaikki nuo asiat, jotka laulussa sanotaan.

Luovuus musiikissa näkyy isosti tietenkin myös improvisoidessa. Improvisointi eli jonkin luominen sen esittämishetkellä on luovuutta ehkä vaikeimmillaan. Mieli täytyy avata ja antaa tulla mitä on tullakseen, mutta tiettyjen raamien puitteissa. Melodian improvisoinnissa auttaa tietämys harmoniasta ja asteikoista. Rytmiikan improvisointi on ehkä helpompaa ja improvisointia harjoitellessa rytmin muuntelusta on hyvä aloittaa. Parhaimmillaan pelkän rytmin muuntelu yhdellä nuotilla voi olla mielenkiintoisempaa ja hienompaa kuin kaikki mahdolliset sävelet yhdessä tahdissa. Rytmin muuntelun helppous ei siis tee siitä yhtään sen vähäpätöisempää. Laulajille improvisointi on astetta haastavampaa, kun nappia painamalla ei tietty ääni heti tulekaan suusta, täytyy instrumentti hallita jo aika hyvin. Lisäksi etenkin jazzmusiikissa laulajien improvisoinnissa eli scat-sooloissa käytetään myös erilaisia tavuja, joilla ilmentään soolon rytmiiikkaa.

Tänä päivänä radiosta voi kuulua uusi kappale ja kuunnellessa saattaa miettiä, että tämän kuulostaa jo tutulta. Kappale ei ole coveri (eng. cover) vanhasta laulusta, mutta siinä on saatettu käyttää esimerkiksi jotain hyvin tuttua bassolinjaa jostain jo tehdystä kappaleesta. Tätä ilmiötä kutsutaan suomalaisittain sämpläämiseksi (eng. sampling). Erityisesti hip hop- ja räpmusiikissa sämplätään paljon. Esimerkkinä Vanilla Icen kappale Ice Ice Baby, johon on lainattu Queenin ja David Bowien kappaleen Under Pressure bassolinja. Alkuperäisestä kappaleesta voidaan leikata pätkä ja loopata sitä eli soittaa pätkää useasti putkeen. (McGrath 2011.) Sämpeljä käyttävän kappaleen julkaisussa saattaa tänä päivänä tulla esteeksi tiukennetut tekijänoikeudet.

Sämplääminen herättää tunteita puolesta ja vastaan. Toiset pitävät niiden käyttöä itsestään selvänä ja jotkut taas ovat sitä mieltä, että niiden käyttäminen on varastamista. Pitkän historian hip hop-tuottamisesta omaava Antti Salimäki sanoo Panu Janssonin haastattelussa (2014) että lainauksia on tehty aina ja tullaan aina tekemään. Hänen mukaansa sitä on tapahtunut populaarikulttuurissa koko ajan, myös

muissa genreissä, ei vain rap- ja hip hop musiikissa. Ihmisillä on vaikeuksia ymmärtää, kuinka paljon korvaa tarvitaan sämplätessä. Salimäki ei koe, että sämpläämällä vietäisiin toisen ansaitsemat rahat. Jokainen tekee sen työn, löytää oman tulkinnan ja muokkaa sen omakseen. (Jansson 2014)

4 Luova prosessi

Se, kuinka pitkän aikaa luova prosessi kestää, vaihtelee. Joskus se kestää alitajunnassa jopa vuosikymmeniä, joskus taas aiheita haudotaan näennäisesti varsin lyhyt hetki ja ideasta syntyy nopeasti projekti. Prosessin keston vaikuttaa osittain luovan yksilön persoonallisuus, mutta siihen vaikuttaa myös monet vaikeasti selitettävät asiat. (Uusikylä 2012, 119.)

Kay Jamisonin tutkimuksista käy ilmi, että moni taiteilija koki, että heidän unensa väheni ennen luovaa prosessia. Yöllisiä heräämisiä tapahtui, jolloin taitelija tunsu itsensä jännittyneeksi ja energiseksi. Moni myös koki, että juuri ennen luovaa prosessia mieliala teki jyrkän muutoksen. Joku oli kuin ekstaasissa, levoton ja riehakas. Jamisonin mukaan nämä piirteet ovat luovuuden kannalta sekä hyväksi, että huonoksi. Luovan ihmisen työ kumpuaa syvistä kokemuksista ja tunteiden ailahteluista. Maanisesta riehautumisesta seuraa usein depressio, jolloin kriittisen arvioinnin kohteena on oma työ. (Uusikylä 2012, 123.)

Jo vuonna 1926 Graham Wallas kuvasi neljää luovan ajattelun vaihetta, jotka olivat valmistautuminen, hautominen/kypsyttely, oivallus ja todentaminen. Luovan prosessin nelijako on laajasti hyväksytty, vaikka se perustuikin itsetarkkailuun ja epäsystemaattisiin havaintoihin. Tätä jakoa syytetään vanhaksi, mutta kuten Uusikylä sanoo, ei kaikki vanha ole huonoa. Nykypäivänä tärkeintä olisi ymmärtää, mikä merkitys ongelman hautomisella ja kypsyttelyllä luovien oivalluksien syntymiselle. Aika on se, mitä luova prosessi vaatii, mutta sitä ei tänä kiihkeän kvartaalitalouden aikana ymmärretä. (Uusikylä 2012, 119-120.)

Einstein oli yksi niistä tiedemiehistä, joka muistutti, että oleellisinta luovassa prosessissa on ongelman löytäminen, ei niinkään sen ratkaiseminen. Joku keksijä oli joskus ilmentänyt asian hyvin:

”Kun ensin vain keksii, mitä kannattaa keksiä, niin kyllä se sitten onnistuu”. (Uusikylä 2012, 120.)

Biisinkirjoituksessa mielestäni tämä on olennaisen tärkeää. Kun ensin keksii mistä haluaa kirjoittaa, on paljon helpompaa tehdä lyriikoita. Jos edessä on vain tyhjä paperi eikä mitään rajausta, niin usein se myös jää tyhjäksi. Laulutunnilla oppilasta ohjatessa on tärkeää rajata tehtävä kunnolla ja antaa selkeät ohjeet vaikka improvisointiin. Esimerkiksi ihan aloittelevalle voi antaa aluksi vaikka vaan yhden äänen, jolla improvisoida erilaisia rytmejä. Sitten kun se käy helpoksi niin 2 ääntä, sitten 3 jne.

Prosessin ensimmäisessä vaiheessa ongelmaa tarkastellaan monelta kantilta ja toisessa, hautomisvaiheessa, ongelma hautuu alitajunnassa. Tässä hautomisvaiheessa voidaan joko kokonaan jättää ongelman käsittely tai keksittyä toisenlaiseen työhön. Usein luovan työn tuloksen kannalta on parempi, jos tekee joitain muita töitä ja antaa osan ongelmista hautoa. (Uusikylä 2012, 120.) Laulunkirjoituksessa tämä asia on hyvä muistaa. Joskus voi tuntua, ettei joku osa laulusta loksahda millään paikalleen, mutta yllättäen muutaman päivän tai kuukaudenkin päästä vastaus ilmaantuu kirkkaana mieleen.

Saman olen huomannut joskus myös omien laulutuntien yhteydessä. Tunnilla on saatettu harjoitella scat-sooloa jazzkappaleeseen, johon olet valmistautunut hyvin analysoimalla sointuja ja miettimällä hyviä säveliä, mutta improvisoinnista ei silti tule mitään. Viikon ajan harjoittelen jotain aivan muuta ja seuraavalla laulutunnilla onnistun viime viikon laulun scat-soolossa yllättäen itsenikin. Laulunopettajana on hyvä muistaa, että joskus asioiden oppiminen vaatii vain aikaa ja harjoitukseen voi palata myöhemmin.

5 Flow-tila

Oma kokemukseni on, että usein kun puhutaan luovuudesta, tulee monesti keskusteluissa esille flow-kokemus. Flow-termin lanseerasi jo yli 50 vuotta sitten syntyjään unkarilainen sittemmin amerikkalaistunut professori, motivaatiotutkija Mihály Csíkszentmihályi (Ikonen 2012). Flow-sana tulee englannista ja suomeksi käännettynä se on virtaus. Kokemuksieni mukaan englannista lainattu sana flow on kuitenkin tumpi termi tälle tilalle.

5.1 Mikä flow?

Kun muusikon, kirjailijan, taiteilijan tai vaikka urheilijan tehtävä ja ihmisen itse asettama tavoite on sopusoinnussa keskenään, virtaa psyykkinen energia kuin itsestään ja saavutetaan flow-tila. Flow:ta on kuvattu tilaksi, jossa jokin toiminto tuottaa niin suurta nautintoa, että kaikki muu tuntuu toisarvoiselta sen rinnalla. (Uusikylä 1999, 65-66.) Lauri Järvilehdon mukaan flow on tila, jossa me synnymme maailmaan, johon autuaasti pystyvät lapset ja mielenvikaiset. Se on ihmisen perustila. Järvilehdon mukaan kuka tahansa pystyy arkitoimissaan saavuttamaan flow-tilan ottamalla selkoa omasta ajattelumaailmastaan ja elämästään. (Järvilehto 2009.)

Yksi yleisimmistä flow-kokemuksen kuvauksista on ajantajun katoaminen. Usein työelämässä kiireellinen tulosvastuu on este flow:lle, mutta joskus flow:n muut piirteet ovat niin vahvat, että edes kiire ei pysty sitä estämään. Flow-tilassa ihminen saattaa olla niin keskittynyt työhönsä, että sen tekeminen muuttuu lähes automaattiseksi. Kokemuksen aikana ihminen ei kyseenalaista tekemistään, toiminta kantaa maagisesti itsestään eteenpäin. Kun flow:ssa minätietoisuus poistuu, ei itsetarkkailulle ole tarvetta. Minätietoisuuden poistuminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei ihminen tietäisi mitä hänen ruumiissaan tai mielessään tapahtuu. Sen katoaminen flow:n aikana ei myöskään tarkoita minuuden menetystä tai etenkin tietoisuuden menettämistä. Flow-kokemuksen tärkeimpiä asioita on, että se auttaa unohtamaan elämän epämiellyttävät puolet. (Uusikylä 2012, 127-130.)

”Flow-kokemuksen ydin on siinä, että ihminen oppii kontrolloimaan omaa sisäistä elämäänsä, hän sijoittaa psyykkistä energiaansa tietoisesti itselleen arvokkaaseen toimintaan. Flow-kokemuksiin pystyvä ihminen on löytänyt oman onnensa lähteen. Tietoisuuden kontrolloitu suuntaaminen ei ole vain älyllinen taito, se vaatii paljon tahdonvoimaa ja tunnetta.” (Uusikylä 1999, 65.)

Oleennaista flow-tilan saavuttamiseksi on, että tehtävän vaikeustaso ja haasteellisuus ovat suhteessa yksilön taitoihin suorittaa se. Opetustilanteessa opettajan on tärkeää huomioida se, ettei oppilaalle asetettu tehtävä ole liian vaikea, muttei myöskään liian helppo. Tehtävän pitää haastaa oppilasta pinnistelemaan, muttei saa lannistaa. Teh-

tävä ei myöskään saa olla liian helppo, joka taas aiheuttaa ikävystymistä. Ihmisen täytyy kokea, että hänellä on mahdollisuuksia parempaan, hänellä on taitoa ja lahjakkuutta heittäytyä virtaan, kuitenkin niin, että hän määrittää toimiensa suunnan ja nopeuden. (Uusikylä 1999, 66-67.)

Flow-tilan saavuttamisessa kriittisin ja vaikein vaihe on juuri ennen flow-tilaan pääsemistä. Se on hetki, jolloin tehtävä tuntuu melkein liian haastavalta. Kun tuosta hetkestä pääsee yli, voi saavuttaa flow-tilan. Vuosia flow:ta tutkinut kasvatustieteiden professori Kirsti Lonka kertoo Ilona Ikonen toimittamassa sarjassa (2012), että esimerkiksi pelatessa tietokonepelejä paras tunne ei ole se, kun voittaa, vaan hetki juuri ennen sitä, kun oivaltaa jotain uutta. Silloin kaikki tuntuu helpolta, asiat tuntuvat loksahdavan paikoilleen. Myös hän painottaa haastavuuden ja taidon suhdetta ensiarvoisen tärkeäksi flow:n saavuttamiseksi. (Ikonen 2012.)

Myös säännöt ja selkeys auttavat, sanoo Lonka. Parhaiten virtauskokemuksen eli flow-kokemuksen voi saavuttaa tehtävässä, joka on jäsennelty ja jolla on selkeät tavoitteet. (Ikonen 2012.) Järvilehto (2009) kirjoittaa, että psykologi Csikszentmihalyin mukaan flow-kokemuksen saavuttamiselle tärkeää on tarkat päämäärät ja tekemisestä saatava välitön palaute. Tekemisen tulee olla sellaista, että voit todeta, milloin olet onnistunut ja milloin et. (Järvilehto 2009.) Myös Uusikylä ja Lonka ovat sitä mieltä, että palautteen saaminen on tärkeää (Ikonen 2012; Uusikylä 2012, 129). Aluksi palautetta voi olla vaikeaa antaa itse omasta tuotoksestaan. Siksi esimerkiksi laulutunnilla opettajan antama palaute flow:n saavuttamiseksi on tärkeää.

5.2 Flow laulutunnilla

Flow-tilan koen saavuttaneeni itse usein lauluja tehdessä. Aika ja myös ympäristö on menettänyt merkityksensä. Usein se on tapahtunut esimerkiksi kahvilassa tai junassa. Olen esimerkiksi kirjoittanut laulun tekstejä ja uppoutunut tekemiseeni niin syvästi, etten ole havainnut ympärillä olevaa lainkaan. Yhtäkkiä olen vain havahtunut takaisin paikkaan, jossa olen tietysti koko ajan ollut

Voiko flow-tilan sitten saavuttaa laulutunnilla? Mielestäni ehdottomasti. Monen asian täytyy vain loksahdella kohdilleen. Laulutunnilla flow:n saavuttamiseksi ilmapiiriin täytyy olla turvallinen ja ympäristön häiriötön. Opettajan antaman tehtävän tulee

olla juuri tarpeeksi haastava, mutta ei liian. Koen saavuttaneeni sen monesti itse oppilaana, mutta myös opettajan roolissa. Aika on menettänyt merkityksensä ja olen onnistunut tekemään jotain, missä olen aiemmin epäonnistunut.

Joskus omalla laulutunnillani oli käsittelyssä kappaleen tulkinta ja mietimme opettajan kanssa tulkinnan avuksi erilaisia tunnetiloja, joita ilmaista laulaen. Tehtävänä oli ilmaista näitä tunteita ja kuvitella ihminen kelle näitä asioita haluaa kertoa ja mennä siihen paikkaan, jossa tämä kaikki tapahtuu. Upposin täysin siihen mieleni maalaamaan maailmaan ja luokkahuone ja siellä olleet ihmiset katosivat ympäriltäni. Laulun loppuun päästyäni mieleni palasi takaisin luokkaan ja huomasin tulkinnastani liikuttuneen opiskelijakaverini, joka oli tuntiani seuraamassa. Flow-tila liittyikin mielestäni olennaisesti tulkintaan ja sen täydelliseen muotoon.

6 Luovuutta edistävä ja heikentävä ympäristö

”Luovuus kehittyy avoimessa ja luottavaisessa ilmapiirissä, ei pakon ja kurin avulla”
(Uusikylä 2012, 164)

Jotta oppilaiden luovuus voisi kasvaa ja kukoistaa, vaaditaan opettajilta luovaa suhtautumista työhönsä. Lapsissa on yllättävän paljon luovaa potentiaalia, joka on vain piilossa pelkojen ja alemmuuden tunteiden alla. Se potentiaali paljastuu, jos luovuus sallitaan. On turhaa arvailla mihin kunkin oppilaan luova lahjakkuus joskus yltyä. Tärkeintä on, että jokaisella lapsella on mahdollisuus löytää omat luovat lahjansa. (Uusikylä 2012, 164-171) Lisään vielä, että jokaisella ihmisellä, oli se lapsi tai aikuinen, on oikeus löytää luova minänsä ja ilmaista itseään.

Parhainta luovuuden tukemista on oppilaan sisäisen motivaation tukeminen koulussa. Painopisteen tulisi olla enemmän oppimisessa eikä oppilaiden arvioinnissa. Uusikylän mukaan opettajat, jotka tunnistavat oman epätäydellisyytensä ja kunnioittavat lasta, saavat parhaita tuloksia luovuuden edistämisessä. (Uusikylä 2012, 172.)

Mielestäni luovuutta opettaessa on tärkeää luoda ympäristö, jossa virheille on varaa. Tunnilla saa ja pitää laulaa joskus vääriä ääniä ja huonoja rytmejä. Näiden ns. mokien tekemisen kuuluu olla hauskaa ja ilmapiiriin pitää rentoutua, jotta oppilas uskaltaa päästää luovuutensa valloilleen. Oppilas ei tietenkään saa joutua naurunalaiseksi,

mutta on tärkeää näyttää oppilaalle, että ns. väärin äänien ja tönkköjen rytmien laulaminen ei ole niin vakavaa. Laulutunti on se turvallinen paikka, missä voi kokeilla rikkoa rajojaan ja kokeilla jotain uutta. Tässä ensiarvoisen tärkeää on opettajan esimerkki. Opettajan täytyy mielestäni laittaa itsensä likoon ja näyttää, ettei hänkään aina onnistu ja se ei ole yhtään paha asia.

Olen joskus ollut ryhmälaulutunnilla, jossa aiheena oli lauluimprovisaatio. Tunnilla laulettiin ringissä vuorotellen ja yhdessä taustanauhan päälle melodioita ja rytmejä. Yksi harjoitus tunnelmaan pääsemiseen, oli jokaisen vuorollaan laulaa mahdollisimman monta ns. väärää ääntä, eli esimerkiksi sävellajiin kuulumatonta dissonoivaa ääntä tai jotain todella tönkköä rytmiä. Näin tunnille saatiin rento fiilis ja kaikki saivat nauraa omille ja muiden rumille melodioille ja rytmeille. Virheet oli tuotu isolla kädellä esille ja kaikki huomasi, että mokaan ei kuole. Tämän harjoituksen jälkeen voitiin helposti jatkaa harjoituksiin, joissa kenenkään ei tarvinnut pelätä improvisointia vain siksi, että saattaisi vahingossa päästää väärän äänen.

Yksi tärkeä oppi tuolta kurssilta oli myös se, että opettaja oli aina mukana näissä harjoitusringeissä. Hän näytti hyviä esimerkkejä hienoon suoritukseen, mutta näytti myös sen, että hänkään ei ole täydellinen. Mielestäni laulutunnilla etenkin kaksin oppilaan kanssa ollessa, luovuutta harjoitellessa, on tärkeää tiputtaa opettajan auktoriteettiä ja laskeutua oppilaan kanssa samalle viivalle. Opettajana voi näyttää mallia ja tietysti kokemusta ja tietoa on enemmän, mutta uuden luomisessa on erittäin tärkeää, että oppilaan luoma, vaikka nyt uusi melodia on yhtä hyvä ja hieno, kuin opettajankin. Samoin, kun pyydän oppilasta kertomaan tulkintansa, jostain kappaleen tekstistä, on ihan yhtä oikein, että hän on nähnyt asian aivan toisin kuin minä opettajana.

7 Tutkimusmenetelmät

Yleisesti luovuudesta löytyy melko paljon kirjallisuutta ja tutkimuksia. Kirjallisuutta löytyy jonkin verran myös luovuuden opettamisesta. Työssäni keskityn luovuuden opettamiseen laulutunnilla ja luovuuteen laulajan näkökulmasta, josta en löytynyt kirjallisuutta. Aihetta sivuavia tutkimuksia on tehty, joista muutamana esittelin kohdassa 1.1 Aiemmat tutkimukset.

7.1 Laadullinen tutkimus

Valitsin tutkimukseeni laadullisen tutkimusmenetelmän ja aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun. Haastattelemalla luovaa toimintaa opettavia, saan kerättyä parhaiten tietoa aiheesta. Haastateltavilla voi olla erilaisia käsityksiä luovuudesta ja sen opetuksesta ja avoimet kysymykset antavat mahdollisuuden näiden eroavaisuuksien esiin tulemiseen. Eroavaisuuksien esiin tuleminen on tärkeää, kun tarkoitukseni on löytää mahdollisimman paljon erilaisia tapoja opettaa luovuutta.

Laadullisen tutkimuksen tärkeä tehtävä on lisätä tutkittavien ymmärrystä asiasta ja sitä kautta vaikuttaa myönteisesti heidän ajattelu- ja toimintatapoihin tutkittavaa asiaa kohtaan. Tutkimuksessa haastateltavien pitäisi siis saada haastattelutilanteesta jotain itselleenkin eli he eivät ole pelkkiä tiedon hankkimisen välineitä. Teemahaastattelu sopii tähänkin tutkimuksen tavoitteeseen hyvin. (Vilka 2005, 103.) Työni yksi tehtävä onkin saada itseni lisäksi haastateltavat miettimään omaa työskentelyään. Tarkoitukseni on herättää ajatuksia, kuinka kehittää itseään opettajana ja nimenomaan luovan toiminnan opettajana.

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään mm. kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa. Siinä pyritään ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mieluisa tulkinta jollekin ilmiölle. Periaatteessa on siis tärkeää, että tiedonantajat ovat henkilöt, jotka tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai että heillä on kokemusta asiasta. Tästä syystä tiedonantajien valinta ei pidä olla satunnaista vaan nimenomaan harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Sarjärvi & Tuomi 2018, 98.) Teen tutkimusta nimenomaan luovan toiminnan opetuksesta ja siksi tiedonantajien satunnaisten valinta ei ole järkevää. Haastateltavilla täytyy olla kokemusta luovuuden opetuksesta ja sen harjoittamisesta.

Kun haastattelut on tehty ja aineisto kerätty, tulee aineisto muuttaa tutkittavaan muotoon. Haastattelun ollessa kyseessä, tarkoittaa se nauhoitusten muuttamista tekstimuotoon. Tätä vaihetta kutsutaan litteroinniksi. Litteroinnissa haastateltavien suullisia lausumia ja niiden merkityksiä ei saa muuttaa. (Vilka 2005, 115-116.) Jotta tutkimukseni on luotettava, teen litteroinnin huolella koko tutkimusaineistolle.

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voi käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysin avulla voidaan tehdä monenlaisia tutkimuksia. Teen työssäni aineistolähtöisen analyysin. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 104) esittelee kirjassaan tutkija Timo Laineen esittämän rungon laadullisen tutkimuksen analysoinnin etenemisestä. Aluksi rungon mukaan tulee päättää ja rajata mikä aineistossa kiinnostaa. Tämän jälkeen aineisto käydään läpi ja erotellaan ja merkitään asiat, jotka sisältyvät tähän rajaukseen. Kaikki muu kiinnostava materiaali tulee jättää tästä tutkimuksesta pois. Tutkimuksen tarkoituksesta ja tässä tapauksessa tutkimustehtävästä, tulee näkyä tämä rajaus; mistä ollaan kiinnostuneita. Tarkoituksen ja tehtävän tulee siis olla linjassa raportoidun kiinnostuksen kohteen kanssa. Aineiston läpikäynnin jälkeen laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään aihepiirien mukaan eli teemoitetaan. Teemoittelussa painottuu, mitä mistäkin teemasta on sanottu. Lopulta kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 103-105.)

7.2 Teemahaastattelu

Haastattelu aineiston keruumenetelmänä sisältää aina omat pulmansa. Teemahaastattelussa ei ole väliä, missä järjestyksessä kysymykset esitetään. Teemat esitellään haastateltaville kuitenkin joukkona kysymyksiä. Joten teemahaastattelussakin näin ollen päädytään kuitenkin kysymykseen, että millä tavalla ja missä järjestyksessä kysymykset tulisi esittää. Riski tulkintaongelmista on aina olemassa, kun kyseessä on sanat. Teemahaastattelu antaa kuitenkin mahdollisuuden tarkistaa, miten haastateltavat ymmärtävät kysymyksen. (Vilka 2005, 104-105.) Kuten teoriaosiossakin tuli ilmi, luovuus ei ole yksiselitteinen käsite. Jotta voin tarvittaessa tarkentaa aihetta ja tehdä lisäkysymyksiä, valitsen aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun.

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu etenee valmiiksi valittujen teemojen mukaan ja liikkuu teemoihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa haastateltavien vastauksien perusteella voidaan tarkentaa ja syventää kysymyksiä, mikä on yksi teemahaastattelun eduista. Haastattelun etuja on myös joustavuus. Väärinkäsityksiä on mahdollisuus korjata, ilmausten sanamuotoja voi selventää ja tiedonantajan kanssa voidaan käydä keskustelua. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 85-86.) Luovuus ei ole yksiselitteinen käsite, joten teemahaastattelu on hyvä valinta, jotta voin tarvittaessa tarkentaa kysymyksiäni väärinymmärrysten välttämiseksi.

Haastattelupyyntöjen kielteisten vastausten minimoimiseksi annan suullisen haastattelun lisäksi mahdollisuuden myös kirjalliseen vastaamiseen sähköpostihaastattelun muodossa. Sähköpostihaastattelussa kysymykset lähetetään sähköpostitse haastateltavalle. Haastateltava vastaa kysymyksiin ja haastattelija voi tarvittaessa jatkaa tarkentavilla kysymyksillä. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 85.)

Nauhoittamalla haastattelut kahdella eri laitteella, pienennän nauhoituksen ja sitä kautta haastattelun epäonnistumisen riskiä.

7.3 Luotettavuus ja eettisyys

Haastattelen neljää luovan alan asiantuntijaa ja siksi katson, että tutkimustulokseni ovat luotettavia. Luotettavuutta lisää tutkimuksen läpinäkyvyys. Kerron työssäni tarkasti mitä olen tehnyt ja miksi olen päättänyt tehdä niin. Kerron miten olen koonnut aineistoni ja kerron sen analysoinnista. Jotta lukija voi arvioida tutkimukseni tuloksia, annan riittävästi tietoa siitä, miten tutkimus on toteutettu. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 163-165.)

Tutkimuksen toteuttaminen nivoutuu monella tavalla tutkimuseetiikkaan eli hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen. Sen täytyy olla mukana tutkimuksen ideointi vaiheesta tuloksien tiedottamiseen saakka. Riippumatta siitä minkä alan tutkimus on kyseessä tai missä se tehdään, hyvää tieteellistä käytäntöä noudattavat lähtevät tutkimuseettisestä keskustelusta ja palaavat lopulta siihen. Tutkimuseetiikka tarkoittaa yleisesti sovittuja pelisääntöjä suhteessa kollegoihin, rahoittajiin, tutkimuskohteeseen, toimeksiantajiin ja suureen yleisöön. (Vilkkä 2005, 29-30.)

Hyvällä tieteellisellä käytännöllä taas tarkoitetaan, että tutkimuksessa noudatetaan eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Tutkijan tulee olla rehellinen, huolellinen ja tarkka tutkimustyössä ja tutkimustulosten esittämisessä. Omat sekä muiden tutkijoiden tulokset tulee esittää oikeassa valossa ja heidän saavutusten huomioonottaminen tulee osoittaa tarkoin lähdeviittein tekstissä. (Vilkkä 2005, 30-31.) Aion tutkimusta tehdessäni noudattaa tutkimuseetiikkaa ja toimia hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen.

8 Haastattelut

Valitsin haastateltavaksi neljä luovan alan ammattilaista. Kaksi haastateltavista on laulunopettajia, joilla on paljon kokemusta luovuuden opettamisesta laulutuntien yhteydessä. Lisäksi valitsin haastateltavaksi yhden musiikinopettajan, joka työskentelee myös biisinkirjoittajana ja muusikkona. Hän on pitänyt lisäksi biisinkirjoituskursseja. Neljäs haastateltava on kirjailija, joka on pitänyt jonkin verran luovan kirjoittamisen kursseja. Haastattelut toteutettiin yhtä lukuun ottamatta kasvokkain. Suulliset haastattelut äänitettiin puhelimen ääninauhurilla sekä Ipadin Sanelin-sovelluksella. Yksi haastatteluista toteutettiin sähköpostin välityksellä. Haastateltavat antoivat luvan nimen julkaisuun.

8.1 Haastateltavat

Tuija Kiviranta toimii tällä hetkellä pop/jazz laulunopettajana Gradiassa. Kokemusta laulunopettajana toimimisesta hänellä on 26 vuotta, 20 vuotta päätoimisena ja 6 vuotta sivutoimisena. Opetustyön ohella Kiviranta on esiintynyt ammattiteatteri-produktioissa. Hän on valmistunut laulunopettajaksi Keski-Suomen konservatoriosta 1996 ja tehnyt jatkotutkinnon samassa oppilaitoksessa. Lisäksi Kiviranta on tehnyt Metropoliassa pop/jazz- laulun erikoistumisopinnot ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun pop/jazz- pedagogin opinnot ovat loppusuoralla. Parhaillaan Kiviranta viimeistelee maisteriopintoja Jyväskylän yliopiston musiikkikasvatuksella, tekee lisäopintoja Jyväskylän avoimessa yliopistossa ja Sibelius-Akatemian täydennyskoulutuksessa.

Suvi Uura opettaa tällä hetkellä Gradiassa muusikon ammattiin johtavassa koulutuksessa pop/jazz laulua. Uura on koulutukseltaan laulupedagogi (AMK), Complete Vocal Technique- opettaja, muusikko, musiikkikasvatuksen ja kasvatustieteen maisteri. Hän toimii lisäksi laulajana useissa eri kokoonpanoissa. Uura kirjoittaa musiikkia laulajana toimimisen lisäksi kahdessa bändissä, Räsynukessa ja Dorothy Poloniumissa. (Uura 2018.) Lisäksi hän kirjoittaa musiikkia yhtyeessä Noumena. Uura on toiminut laulunopettajanani tämän syksyn.

Antti Kleemola on laulaja-lauluntekijä ja musiikinopettaja. Hän kirjoittaa lauluja paljon muille artisteille, mutta on julkaissut myös itse 3 albumia artistina. Laulajana ja

soittajana Kleemola on toiminut monessa eri musikaalissa sekä eri kokoonpanoissa mm. Aikakoneessa ja Antti Kleemola Soul Band:ssä. Kleemola on lisäksi säveltänyt musiikin kolmeen musikaaliin ja menestystä on tullut myös sävellyskilpailuista. (Sound of Finland 2013.) Hän toimii tällä hetkellä opettajana Gradiassa, jossa hän pitää mm. biisinkirjoituskurssia, jolla olen ollut Kleemolan oppilaana tämän syksyn.

Pauliina Susi on kirjailija. Hän on julkaissut romaaneja, kirjoittanut muutaman muunnelman ja lisäksi lyhyempiä tekstejä. Susi on kouluttautunut valtiotieteellisestä sosiologiaksi ja tiedotusoppineeksi. Lisäksi hän on tehnyt pitkään toimittajan töitä freelancerina ja toiminut myös toimitussihteerinä. Kirjailijan työn ohella Susi on aina välillä opettanut kansalaisopistossa aikuisia.

8.2 Kolme tärkeintä muistettavaa asiaa luovuutta opettaessa

Kysyttäessä kolmesta tärkeimmästä muistettavasta asiasta luovuutta opettaessa nousi haastateltavien vastauksissa esiin mm. turvallinen ympäristö, oppilaan huomiointi yksilönä ja rajaaminen.

8.2.1 Ympäristö

Kleemolan mukaan tunnilla täytyy olla sellaiset olosuhteet, jossa oppilaille tulee olo, että tunnille voi tulla keskeneräisen tuotoksen kanssa. Laulun ei tarvitse olla valmiiksi hiottu mahtavan teos. Tunneilla saa myös tehdä virheitä ja olla nolo. Saa esitellä väli-vaiheita, jotka ovat vasta matkalla joksikin. Ilmapiirin tulee olla salliva ja hyväksyvä, jopa rakastava. Sellainen, ettei kenenkään tarvitse pelätä naurunalaiseksi joutumista.

Kiviranta kuvaa hyvää ympäristöä turvalliseksi ja hyväksyväksi. Tunneilla kuunnellaan oppilaan ideoita ja hyväksytään ne. Opettajan tulee olla myös itse valmis poikkeamaan suunnitelmastaan, jos oppilaan idea on hyvä ja kokeilemisen arvoinen juttu. Uura mainitsee turvallisuuden lisäksi, että ympäristön tulee olla rento, salliva, leikkivä ja kokeileva.

Ryhätunnilla, jossa kurssille osallistuneet antavat toisilleen palautetta, täytyy Suden mukaan olla erityisen tarkkana ilmapiirin aistimisessa. Ilmapiirin täytyy pysyä sellaisena, että kaikilla on siellä hyvä olla. Kaikenlainen tyrmääminen lyö ns. luukut kiinni ja sen jälkeen ei kannata odottaa suurta luovuuden paloa.

8.2.2 Oppilaan huomioiminen yksilönä

Kiviranta muistuttaa, että kaikki eivät hae mitään suuria tunnekokemuksia ja flow:ta. Joistakin voi saada irti vaan pienen murusen jotain omaa ja se saa riittää. Riittäkööt. Tunnilla täytyy siis edetä oppilaan ehdoilla. Eikä saa painostaa tai alkaa puskemaan tai kaivelemaan väkisin asioita, joita ei voi siitä oppilaasta tulla. Toisaalta sitten on oppilaita, joilla lähtee ns. ihan lapasesta ja joutuu vähän karsimaan. Tärkeintä Kivirannan mukaan on siis se, että edetään oppilaan ehdoilla. Se taso mille edetään, lähtee aina siitä, mihin kukin oppilas on valmis.

Kun luovan kirjoittamisen kurssilla käsitellään yhdessä oppilaan tekemää kirjoitusta, pyrkii Susi ottamaan huomioon sekä tuotoksen että oppilaan ihmisenä. Palautetta antaessa täytyy yrittää lukea oppilaan ele- ja ilmekieltä ja kuunnella hyvin tarkkaan, että mitä hän kysyy ja haluaa tietää. Palautteen suuntaaminen oikein on tärkeää.

8.2.3 Rajaaminen

”Tee ihan mitä vaan” on Kleemolan mukaan ainakin joidenkin biisinkirjoittajien mielestä kaikkein huonoin ohje. Jos esimerkiksi artisti tilaa biisinkirjoittajalta laulun ja sanoon, että tee ihan mitä vaan mikä tuntuu hyvältä, niin se ei oikein sysää mihinkään suuntaan. Kleemola on huomannut, että luovuus lähtee vapaammin virtaamaan, kun aihe on jotenkin rajattu. Rajatessa ikään kuin poistaa maailmasta sopivan verran ja on jokin suunta jota kohti mennä.

Myös Tuija liputtaa rajaamisen puolesta. Hän sanoo, ettei kukaan lähden ilman mitään raameja skättämään (eli improvisoimaan laulaen), jos ei ole mitään pohjatietoa siitä. Opettajan tehtävä on sanoa, että nyt improvisoidaan esimerkiksi pentatonisella asteikolla. Hänen tulee kertoa mitä siihen kuuluu ja mitä niillä nuoteilla tulee tehdä. Kiviranta kannustaa pilkkomaan tehtävän pienempiin osiin. Esimerkiksi voi pyytää oppilasta improvisoimaan kahdella sävelellä tai vaikka vaan yhdellä sävelellä rytmillisesti. Hän muistuttaa, ettei luovuutta opettaessa heti tarvitse pyytää oppilasta tekemään kokonaista kappaletta. Oppilasta voi pyytää keksimään uuden rytmin, oman melodian tai omat sanat. Ne voidaan keksiä myös yhdessä. Kiviranta muistuttaa jälleen turvallisen ympäristön tärkeydestä, ettei tunnilla tarvitse pelätä virheitä tai sitä,

ettei oppilasta hyväksytä. Into omaan luomiseen loppuu hyvin lyhyeen, jos oppilaalla ei ole mitään sanavaltaa tunnilla missään asioissa.

8.2.4 Muita tärkeitä muistettavia asioita

Deadlinet ovat yksi ehdottomasti tärkeimmistä asioista, mitä Kleemola on kokenut omassa työssään. Hän kokee sen ehdottomasti jonkinlaiseksi eteenpäin potkivaksi voimaksi, niin yksinkertainen asia kuin se onkin. Kurseja pitäessään Kleemolalla on ollut samanlainen olo. Tehdään jotain valmiiksi, tietyssä ajassa ja todetaan sitten, että se on valmis. Se on ajankuva ja parasta mitä saatiin valmiiksi siinä ajassa. Se on riittävän hyvä.

Susi mainitsee yhdeksi tärkeäksi asiaksi sen, ettei kenenkään pitäisi verrata itseään muihin. Hän pyrkii omassa tekemisessäänkin muistamaan sen. Jokainen tekee ja saa tehdä omaa työtään, omalla tavallaan. Vaikka on jotain hyödyllisiä yleisiä opastuksia ja ns. sääntöjä, jokainen saa tehdä miten ja mitä itse haluaa. Silloin on aivan turhaa vertailla omaa työtään muihin.

Kiviranta painottaa lisäksi leikkimielisyyttä ja huumoria. Hän muistuttaa, ettei aikuisten pitäisi unohtaa leikkimistä. Lapsilla heittäytyminen ja flow on todella luontaista, miksi sen pitäisi meiltä aikuisilta hävitä. Joskus pitäisi unohtaa aikuisen rooli ja uskaltaa hullutella ja heittäytyä. Uura lisää vielä tärkeäksi opettajan antaman oman esimerkin ja erilaiset lähestymistavat.

Kleemola mainitsee co-write sessioistaan tutun no-free-zonen. Tällä hän tarkoittaa sitä, kun tehdään yhdessä laulua, on ei sanan käyttö on kielletty. No-free-zone mahdollistaa sen, että kaikki uskaltavat ehdottaa ihan mitä vaan mieleen tulee. Se voi olla ihan tyhmää ja tosi typerää, mutta kukaan ei saa sanoa ei. Joskus se älytön juttu voi toimia välivaiheena josta mennään vaan eteenpäin. Tarkoitus on saada vapautunut olotila päälle. Se, että kokee voivansa sanoa ääneen mitä ikinä mieleen tulee, mahdollistaa Kleemolan mukaan enemmän asioita. Myös Uuran yksi tärkeistä muistettavista on *"Sano kyllä, älä sano ei"*.

Susi sanoo, että on hienoa, jos saa opettaa pitkään jotain ryhmää ja voi nähdä oppilaiden kehityskaaria. Miten kukakin siinä omassa työssään kehittyy. Susi kertoo, että joskus voi olla tilanne, jossa oppilas tuntuu junnaavan paikallaan eikä saa ratkaistua

ongelmaa, vaikka kuinka erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja on hänelle ehdotettu. Yllättäen oppilas keksiikin ratkaisun ihan itse ja lähteekin ihan toiseen suuntaan, mitä opettaja on alitajuisesti miettinyt. Silloin on tärkeää hyväksyä se suunta ja lähteä opastamaan häntä siihen hänen valitsemaansa suuntaan niin hyvin kuin pystyy. Luovuutta opettaessa pitää olla avoin ja nähdä erilaisia mahdollisuuksia ja suuntia.

8.3 Rohkaisuapua ujommalle oppilaalle

”Ehkä yllättäenki me ollaan lähes kaikki aika ujoja, kun me aletaan esittää omaa uutta, ehkä keskeneräistä laulua” (Kleemola)

Kleemola kokee, että luovissa tekemisissä loppujen lopuksi asiat ovat niin henkilökohtaisia, että ne tekevät meistä yllättäen kaikista aika ujoja. Ajatus naurunalaiseksi joutumisesta tai siitä, ettei hyväksytä, aiheuttaa usein jotain pelkoja. Yksinkertaisuudessaan on tärkeää, että oppilaalla on olo, että ne, joille hän asiansa esittää, ovat hänen puolellaan. Tämä on erityisen tärkeää siksi, että oppilas ylipäätään rohkaistuisi tuomaan omia ideoitaan esiin. Kun oppilas kotonaan tekee vaikka biisiä, niin on tärkeää, että hänellä on olo, että hän voi tuoda sen esille sallivassa ja lämpimässä ilmapiirissä.

Ujompaa rohkaistessa pitää Kleemolan mielestä opettajan heittää myös itsensä liikkoon. Olla jotenkin hölmö, tyhmä itse ja mokata. On hyvä myöntää se, ettei opettajanakaan tiedä tai osaa kaikkea. Myös Kiviranta kokee, että on hyvä, jos opettajana näyttää mallia. Hän sanoo esimerkiksi johdatteluvansa tarinaa tai houkuttelevan tunnetiloja esiin.

Joillain oppilailla voi Suden mukaan olla jotain esteitä ja estoja, ettei uskalla lähteä kokeilemaan. Hän kutsuu yliminäksi jotain, joka voi olla entinen äidinkielen opettaja, jotkut sukulaiset tai omat vanhemmat, jotka ovat ehkä joskus sanoneet, ettet sinä voi kirjoittaa tuollaisista asioista tai joku loukkaantuu. Hän kokee, että avuksi näille esteille voi olla kirjoittajaryhmät, ns. vertaistukiryhmät. Sellainen ryhmä, jossa näkee, että kirjoittaminen voi olla harrastus siinä missä muutkin. Ryhmä, jossa on erilaisia ihmisiä, joka kokoontuu säännöllisesti. Sallivan, rohkaisevan ja innostavan ilmapiirin lisäksi, ihan vaan se vertaistuki voi jo auttaa Suden mukaan auttaa.

Uuran mukaan on tärkeää muistaa, että luovuuden lähteille on erilaisia polkuja. Luovuutta on niin monenlaista. Uura kokee, että ujous ei ole este, virheiden pelko on useimmiten suurempi este. Täytyy vain aloittaa jostain ja lähteä rohkeasti kokeilemaan. Pienin askelin, treenaamalla ja hitaasti heittäytymällä. On tärkeää oppia tuntemaan oppilas, jotta voi tarjota juuri hänelle parhaan mahdollisen ympäristön. Usein se paras ympäristö on toiselle aivan erilainen, Uura toteaa.

Kun ihmiset esittelevät omaa tuotostaan esimerkiksi kirjoitustaan, on se teksti usein hyvin henkilökohtaista ja sieltä saattaa tulla esiin hyvinkin kipeitä asioita. Opettajalta vaaditaankin siksi tarkkaa psykologista silmää, Susi sanoo. Kursseilla oppilaat saattavat olla taidoiltaan hyvin eritasoisia. Toinen voi olla vasta-alkaja ja toinen jo hyvin pitkällä kirjoittamisessa, tästä syystä palautteen annossa tulee olla tarkkana. Palaute tulee antaa sen mukaan, mihin kukin oppilas on menossa ja opettajan tulee miettiä, millainen palaute on juuri tälle oppilaalle hyödyllistä. Opettajan tulee Suden mukaan keskittyä jokaiseen oppilaaseen henkilökohtaisesti. Täytyy tarkkaan miettiä, että mitä tämä oppilas pystyy ottamaan vastaan. Pitää osata antaa palaute niin, ettei kenellekään tule pala mieli. Omasta työstä palautetta vastaanottaessa joutuu usein rikkoamaan omia lukkojaan ja se ei ole aina helppoa.

Käytännön tasolla avuksi voi Suden mukaan olla kaikenlaiset kirjoitusharjoitukset. Ne harjoitukset voi olla nopeita ja hauskoja, jopa pöljiä. Alkuvaiheessa ei pitäisi ottaa niin kamalan vakavasti. Tällaisten harjoitusten tarkoitus on ruokkia luovuutta.

8.4 Voiko luovuutta opettaa kelle tahansa?

Suden mukaan kaikista löytyy luovuutta, mutta se vaatii vain uskallusta heittäytymään. Opettaja voi hänen mukaansa rohkaista siihen. Siksi Susi uskoo kurssituksiin ja koulutuksiin. Hän kokee, että etenkin kirjoittamispuolella käydään tänäkin päivänä vielä turhia keskusteluja siitä, että voiko luovuutta tai luovaa kirjoittamista opettaa. Hän uskoo, että (luovaa)kirjoittamista voi opettaa samalla tavalla kuin muitakin luovia aloja kuten musiikkia.

Kleemola toteaa, ettei hänellä ole sellaista auktoriteettia, että voisi vastata kysymyksen varmana ja sanoo, että hän nöyränä itsekin tutkii asiaa koko ajan. Kleemolan mukaan luovaan tekemiseen voi luoda olosuhteita, työkaluja, tekniikoita ja etenkin

deadlineja. Hän haluaisi luovuuden opettamisen ja opettajan sijaan käyttää ilmaisua jonkinlainen mahdollistaja. Jokaisen tulee kuitenkin itse oivaltaa asiat ja luovan tekemisen mahdollistajana voi luoda niitä olosuhteita.

Kysyttäessä opettavatko laulunopettajat luovuutta laulutunneilla ihan kaikille, vastaavat molemmat kyllä. Kiviranta toteaa lisäksi, että koska osa lähtee luovaan tekemiseen helpommin ja joillekin se on vieraampaa, tekee hän eri tasoisia harjoituksia eri oppilaiden kanssa. Hän lisää vielä, että ei ole väliä onko kyseessä ryhmätunti, yksilötunti tai musiikkiteatteriryhmä, aivan kaikkien kanssa sitä tehdään.

8.5 Luovuuden opetus laulutuntien yhteydessä

”Miten määritellään luovuus musiikissa tai vaikkapa laulussa? Onko se säveltämistä, improa, luovaa fraseerausta, onko se tekstintulkintaa, onko se rajojen rikkomista, tyylilajien sekoittelua? Vai onko se itsensä haastamista, leikkimistä, hassuttelua, soundeilla kokeilua?” (Uura)

Uura sanoo, että laulutunneilla luodaan koko ajan uutta. Tunneilla etsitään vapautta ilmaisuun ja otetaan riskejä. Uskalluksen ja ennakkoluulojen rajoja rikotaan. Uuran mielestä lähes kaikessa on tilaa luovuudelle. Hän sanoo, että pitää uskaltaa harpata epämukavuusalueelle, jos tahtoo kehittyä. Luovuus on Uuralle energiaa, hyvää voimaa ja flow-tiloja. Molemmat laulunopettajat sanovat, että luovuus voi olla joskus myös pelastautumiskeino. Jos ei osaa laulaa jotain kohtaa, esimerkiksi keikalla, täytyy keksiä jotain uutta tilalle. Kaikki on mahdollista luovassa ajattelussa. Se on Uuran mukaan irrottautumista todellisuudesta.

Käytännössä Uura opettaa tunneilla esimerkiksi improvisaatiota todella monin eri tavoin. Uura käyttää opetuksessaan myös esimerkiksi tunnekortteja ja sävellettäviä valmiita tekstejä. Moodeja voi Uuran mukaan treenata tekemällä niistä omia kappaleita. Hän käyttää luovuuden opetukseen satunnaissävelillä leikkimistä ja parityöskentelyä. Lopuksi hän vielä toteaa, että (tekstin)tulkinta on isossa osassa hänen opetuksessaan. Kaikki lähtee Uuran mukaan siitä, että kappaleilla kerrotaan tarinoita, oli niissä sanoja tai ei.

Kivirannan yksityistunneilla luovuutta harjoitetaan esimerkiksi taustatarinoilla. Tunnetiloja, heittäytymistä, roolihabitusta ja flow:ta haetaan keksimällä itselleen toinen

rooli. Mietitään, että millainen rooli voisi olla, missä ollaan ja miten tämä henkilö vaikka kävelee. Tällaisessakin harjoituksessa on mukana kehollisuus ja liike, jotka voivat auttaa pääsemään oikeanlaiseen tunnetilaan. Näitä harjoituksia Kiviranta käyttää etenkin musikaalikappaleiden kanssa. Joskus myös jotain jazz- kappaletta harjoitellessa, kuviteltiin ympärille hämyinen baari ja mietittiin ketä muita siellä voisi olla, Kiviranta kertoo. Mentiin tavallaan ihan eri tilaan ja haettiin oikeanlaista tunnetilaa ja fraseerausta tällaisen mielikuvaharjoituksen avulla, Kiviranta jatkaa. Mielikuvaharjoituksia tehdään tulkinnan tueksi, mutta se tukee myös laulutekniikkaa. Lisäksi laulujen teksteistä tehdään analyysiä. Mitä tämä teksti merkkää minulle? Näin etsitään jonkinlaista kosketuspintaa laulettaviin kappaleisiin.

Laulutunneilla liikettä käytetään myös rentouden hakemiseen, Kiviranta lisää. Hän saattaa laittaa oppilaan leikisti siivoamaan tai työntelemään seinää. Tehdään fyysisesti sellaisia toimintoja, jotka ruokkivat automaattisesti lauluun käytettäviä lihaksia, hän sanoo. Siinä voi aistia miten oikeat laululihakset lähtevät toimimaan.

Kiviranta ohjaa tällä hetkellä myös ammattiopiskelijoiden esiintymisvalmennus- ja improvisaatiokurssia. Siellä aikuisten kesken luovuus kukkii välillä niinkin estoitta, että välillä hän joutuu vähän rauhoittelemaan oppilaita. On saatettu tehdä aamupalablues, jossa blueskaavan ja -asteikon mukaan improvisoidaan laulu. Jossain vaiheessa Kiviranta huomasi, ettei laulussa olekaan enää kyse aamupalasta vaan jostain ihan muusta, jostain, joka saattaa aiheuttaa punaa joidenkin ryhmän jäsenien poskille. Ryhmää ohjatesa voi joskus löytää itsensä tilanteesta, jossa joutuu vähän jopa hillitsemään luovuutta, ettei lähdetä ihan väärille raiteille. Ryhmään kun voin kuulua monenlaisia erilaisia ihmisiä.

Liike, kehollisuus ja mielikuvaharjoitukset ovat siis vahvasti läsnä Kivirannan tunneilla. Hän sanoo, monet tekniset asiat voivat loksahda paikalleen, kun tunnetila on kohdillaan.

8.5.1 Luovuuden opettaminen laulutunneilla alusta alkaen

Kysyttäessä, että pitäisikö luovuutta opettaa laulutunneilla alusta asti, ovat molemmat opettajat samaa mieltä, että pitäisi. Uura sanoo, että luovuus on loistava keino

oppia monenlaisia asioita. Kiviranta toteaa, että uuden opetussuunnitelman mukaisestikin sitä tulisi opettaa myös jo ihan pienille. Ja hän sanookin, että jos oppilaalla on jokin idea, niin sitä ruokitaan. Lapsien kanssa tunnilla voidaan myös yhdessä etsiä melodioita. Jos oppilaalla on oma laulu, opettaja voi kirjoittaa sen nuoteille, kun lapsi ei vielä osaa.

Kivirannan mielestä oli luovuus sitten sovitusten tekemistä, melodian muuntelua tai tulkinnallisia asioita, pitäisi sitä olla mukana alusta asti.

”Ku se on aika weird se improvisointi, tai omat näkemykset jos aina siihen asti sulle on sanottu et näin se pitää tehdä, tämä on oikea tapa, oikea tyyli. Ja kaikki rytmi pistetään just niinku kohalleen että sä teet just tän mukaan nää.” (Kiviranta)

Kiviranta toteaa, että aika nopeasti tulee olo, ettei uskalla päästää suustaan mitään ääntä, jos laulutunnit ovat tuollaista sanelupolitiikkaa.

8.6 Luovuuden kehittämisestä

Sekä Kleemola, että Susi mainitsevat muiden töihin tutustumisen kysyttäessä luovuuden kehittämisestä omassa työssään. Susi sanoo, että kirjailijana pitäisi lukea paljon ja monenlaista. Pitkäisi tarkkailla ja pohtia maailmaa. Kleemolan mukaan muiden töiden analysoiminen antaa uusia palikoita omaan luovaan työhön. Ne voi olla sointukiertoja, melodioita, jotain intervaleja, tekstirakenteita. Kun ne on irrottanut jostain ihan muualta, niin lopulta ne on siinä omassa uudessa kappaleessa ihan eri yhteydessä. Eikä ne liity siihen alkuperäiseen juttuun enää millään tavalla. Myös Uura sanoo kuuntelevansa muiden tekemää musiikkia, nimenomaan instrumentaalimusiikkia ja laulaa usein niiden päälle.

Suden mukaan kaikki tekeminen voi ruokkia luovuutta. Uurallekin luovuus on joka päiväistä.

”Se, etten mene samaa reittiä töihin joka päivä, kehittää jo aivoja”
(Uura)

Itsensä pitäisi välillä laittaa epä mukavuusalueelle, Susi kokee. Myös työkunnosta pitäisi pitää huolta. Elintapojen tulisi olla sopivan säännölliset, mutta ei saisi jumittua

tiettyihin kaavoihin. Uura taas pyrkii kyseenalaistamaan kaikkia ajatuksiaan ja rikko-
maan kaavoja. Hän haluaa ylläpitää seikkailumieltä. Suden mielestä kaikenlainen
kurssitus on tärkeää, koskaan ei ole tavallaan valmis. Aina pitää ruokkia itseään ja
omaa luovuuttaan.

Kleemola kokee, että Improvisaatioteatteriin liittyminen noin kuusi vuotta sitten on
auttanut heittäytymisessä. Siellä on täytynyt laittaa itsensä likoon ja tietoisesti vähän
naurunalaiseksi. On pitänyt laittaa itsensä alttiiksi, että voi käydä mitä vaan. On pitä-
nyt todeta, että minä vedän nyt näin ja hyvin todennäköisesti se menee pieleen. Se
on osa sitä riskinottoa. Siellä Kleemola on oppinut, ettei mokiin (=virheisiin) kuole.
Nykyään Kleemola päättää joskus keikkansa improvisoituun kappaleeseen. Hän pyy-
tää yleisöltä sanoja ja tekee kappaleen siinä hetkessä niistä inspiroituen. Hän kokee,
ettei sellaista olisi tapahtunut ilman improvisaatioteatteriin liittymistä. Kleemola mai-
nitsee tässä kohdassa myös aamusivut, jotka tulivat esille myös Suden haastatte-
lussa. Kerron siitä tarkemmin kohdassa 8.8 Esimerkkiharjoitteita.

Myös Kiviranta kertoo kehittävänsä omaa luovuuttaan ”impromeiningillä”, heittäyty-
mällä. Hän sanoo olleensa mukana kaikenlaisissa teatteriprojekteissa ja löytää edel-
leen itsensä ihan kummallisistakin projekteista, jotka eivät välttämättä liity vain laula-
miseen. Hän pyrkii keikoilla usein lisäämään mukaan jotain muutakin kuin pelkkää
musiikkia, jotain, joka tukee esitystä kokonaisuutena. Esimerkkinä hän mainitsee
erään palvelutalokeikan, jossa hän soitti tiskiharjalla djembeä ja tanssi. Jos keikalla
näyttää siltä, että yleisö lähtee mukaan niin sitten sen voi ottaa mukaan ja tanssia yh-
dessä vaikka polkkaa ja hassutella. Keikoilla saattaa usein myös käydä niin, ettei
kaikki mene kuin on suunnitellut. Sen takia täytyy olla koko ajan luova ja avoin näke-
mään tilanteet uudella tavalla, Kiviranta sanoo.

Luovuutta lisää Susin mukaan pitkät, rauhalliset kävelylenkit.

*”Sitten luovuutta lisää sellanen asia, kun kävelylenkit. Et jos on niinku
mahdollista tehdä rauhallisia pitkiä kävelylenkejä, niin siinä kävelyssä
on jotain meditatiivista. Että tota jos on joku tietty ongelma, jota yrittää
ratkoa kirjottamisessa ja sen miettii etukäteen, et mikä se on ja sit läh-
tee kävelemään ihan rauhassa, katselee ympärilleen, mielellään jossain
luonnossa jos mahdollista. Ja jossain ei liian mielenkiintosessa paikassa,*

ettei sitten kauheesti kaikkee ympärillään katsele. Nii tota sanotaan, et jossain vaiheessa alkaa niinkun ratkaisuja tulla. Et sit kannattaa olla puhelien johon voi sanella tai paperia ja kynä mukana.” (Susi)

Uura säveltää lähes päivittäin, hän tekee omaa musiikkia, sovittaa, sanoittaa ja hioo. Usein hän myös vaan soittelee ja fiilistelee sekä yksin, että bändikavereidensa kanssa. Hän myös opettelee patterneja, koruja ja uusia, erilaisia soundeja, joilla toteuttaa itseään ja tehdä luovia ratkaisuja. Hän kokee, että luovuus on huonoina hetkinä synkempää ja voimakkaampaa ja toisaalta hyvinä hetkinä taas raikkaampaa. Paljon uusia ideoita omaan tekemiseen saa Uuran mukaan myös opettaessa.

8.7 Writer’s block

Ennen kuin pääsen kysymyksen loppuun, onko writer’s block olemassa, Susi vastaa, että on. Kokemuksia löytyy myös. Hän kuvailee tilaa pirulliseksi. Avuksi hän mainitsee pienet kirjoitusharjoitukset. Esimerkiksi ison projektin ollessa työn alla, kannattaa se pilkkoa pienempiin palasiin. Ratkaista asiaa pala kerrallaan. Erilaisiin ympäristöihin hakeutuminen voi auttaa myös. Hän mainitsee lisäksi rajoitetun ajan. Susi käyttää itse pomodore-tekniikkaa, jossa munakelloon tai puhelimeen saatavaan sovellukseen laitetaan ajaksi vaikka 45 minuuttia ja aletaan työskentelemään. Kun aikaa on kulu-
nut 45 minuuttia, kello soi ja on tauon aika. Esimerkiksi 10 minuutin tauon jälkeen jatketaan taas 45 minuuttia ja niin edelleen. Suden mukaan tämä toimii.

Lauluntekemiseen liittyy vahvasti se, että välillä on enemmän annettavaa ja välillä se tekeminen takkuua, Kleemola toteaa. Mutta myös häneltä löytyy kokemus ja yksi selkeä vaihe writer’s blockista. Se liittyi hänellä selkeästi laulujen tekstien tekemiseen. Hän ei tehnyt vuosiin yhtään laulua sata prosenttisesti kokonaan itse, vaan teki yhteistyössä muiden sanottajien kanssa tai kokonaan muiden tekemiin teksteihin. Hän sanoo, ettei voi olla täysin varma, että apu tähän blockiin oli aamusivut, mutta juuri näihin aikoihin hän aloitti niiden kirjoittamisen. Jonkin aikaa aamusivuja joka aamu kirjoitettuaan, sivuille alkoi tulla ajatuksia kappaleista. Hän laitto deadlinejä, että mi-
hin mennessä ensimmäisten versioiden tuli olla valmiita. Lopulta hän sanoo, että kyllä aamusivut ja deadlinet auttoivat häntä pääsemään siitä blockista yli. Kleemola

kokee, että tuo blocki oli ehkä jonkinlainen epäluottamus omiin kykyihin sanoittajana.

8.8 Flow-kokemuksista

Sekä Kleemola, että Susi kertovat omaavansa kokemuksia flow:sta. He mainitsevat molemmat ympäristön häiriöttömyyden yhdeksi vaatimukseksi flow:n saavuttamiselle. Susi kuvailee tilaa:

”Työ sujuu ja nautin todella tästä miten teen ja ajatukset yhtäkkiä loksahtelee paikalleen. Ja tota huomaa semmosia niinku yhteyksiä niinkun asioiden välillä mitä ei oo aikasemmin huomannu” (Susi)

Hän kokee jopa, että flow-tila on yksi syy, miksi hän kirjailijan työtä tekee. Flow on luovassa työssä Suden mukaan ”se semmonen suola”. Kleemola sanoo saavansa tietynlaisia flow-kokemuksia lähes joka kerta, kun hänellä on rajattu aika ja sävellettävä teksti edessä. Hän kokee, että flow on jopa esiintyöstettävä ammatillinen työkalu. Se toimii, kun hänellä on nauhuri päällä, häiriötön tila ja hän on yksin pianon ääressä.

Susi kokee, että flow:n saavuttamiseksi työn täytyy olla jollain tavalla jo käynnissä. Täytyy olla turvallinen ja luottavainen olo, että kirjoittaminen sujuu. Jos taas on huonompi vaihe päällä, ei hänen mukaansa kannata odotella flow:ta. Flow:n saavuttamisen esteeksi Susi mainitsee myös nykyteknologian ja somen. Hän on huomannut itessäänkin lyhytjänteisyyttä ja sitä, että mieli kaipaa virikkeitä. Puhelimen hän yleensä laittaa äänettömälle ja koittaa olla menemättä nettiin töitä tehdessä.

8.9 Esimerkkiharjoitteita

Sekä Kleemola, että Susi mainitsevat haastatteluissa aamusivut. Aamusivut ovat kolme sivua ajatuksenvirtaa, jotka kirjoitetaan aamulla ilman minkäänlaista itsensensuuria. Paperille kirjoitetaan mitä vaan mieleen sattuu juolahtamaan ja kolmen sivun jälkeen lopetetaan. Susi uskoo, että aamusivujen kirjoitus tekisi hyvää itse kullekin. Hän kokee, että aamusivujen jälkeen luova mieli on avoinna päivää varten.

Kivirannan tunneilla tulkinnan tueksi voidaan luoda tarinaa ja harjoitella roolihabitusta laulun ympärille. Tunneilla myös heittäydytään ja hullutellaan, myös tehdään

myös liikkeen kautta. Hänen mukaansa kaikkien ei kuitenkaan tarvitse lähteä esittämään mitään pelleä, jos ei siltä tunnu. Jokaisen on tärkeää löytää omat vahvuutensa ja tapansa. Tärkeintä Kivirannan mukaan on olla avoin ja valmis myös opettajana oppimaan oppilaidensa kautta. On tärkeää pystyä muuttumaan ja muuttamaan omia toimintatapoja ja löytämään moniulotteisia tapoja luoda musiikkia. Laulutuntia ei tule kahlita pelkästään oikeanlaisen äänentuottotavan harjoitteluun. Laulamiseen ja laulajuuteen kun liittyy sen lisäksi 10 muuta asiaa.

Kivirannan pitämässä impropajassa yksi harjoitus on improta kokonainen kappale. Sointukierron ja kertsin sanat saa tehdä etukäteen, lisäksi päätetään tyylilaji. Tarkoitus on, että etukäteen päätetään mahdollisimman vähän ja katsotaan, että mitä sylki suuhun tuo ja annetaan mennä. Saa myös luoda etukäteen, mutta tunneilla kokeillaan myös sitä, että mitä suusta tulisi ihan vahingossa, kun sen vaan avaa, ilman, että tarvitsee pelätä, että menee oikein.

Uudessa kirjoitusryhmässä aloitusharjoituksena voi Suden mukaan toimia 7 minuutin kirjoitusharjoitus. Harjoitusta ennen heitellään ilmoille erilaisia sanoja ja sitten kirjoitetaan niistä 7 minuutissa esimerkiksi runo. Tarkoituksena tällä on toimia ”jään rikkojana”. Tällä halutaan saada opiskelijat kirjoittamaan heti jotain ja valkoisen paperin kammo näin ollen rikkoontuu. Suden mukaan tämä on harjoitus, jossa kukaan ei voi onnistua ns. hyvin. Kukaan ei voi onnistua tekemään mitään maailmankaikkeuden suurinta luomusta ja se pudottaa paineet kirjoitukselta. Harjoitusta tehdessä voi huomata, että kirjoittaminen, niin kuin kaikki luova työ, on leikkimistä. Sitä hän koittaa muistuttaa aina välillä itselleenkin.

Kiviranta kertoo esimerkkiharjoituksista lasten lauluryhmätunnilta. Siellä hän esimerkiksi laittaa oppilaat keksimään sanat äänenavauksiin vuorotellen. Niin, että jokainen saa keksiä jotain. Kivirannan tunneilla käytetään myös paljon kehollisuutta. Tuntien alussa esimerkiksi lämmitellään harjoituksella, jossa seisotaan ringissä ja tehdään erilaisia liikkeitä vuorotellen. Jokainen keksii vuorollaan jonkun liikkeen, jota tehdään yhdessä. Lisäksi tunneilla on käytössä nimileikki, jossa oppilas sanoo nimensä eri tunnetilalla, ilmeellä ja liikkeellä. Muut toistavat saman perässä. Osalla oppilaista luovuus on todella luontaista. Sille pitää vaan antaa tilaa kukkia.

9 Pohdinta

Opinnäytetyölläni oli monia tavoitteita. Pää tavoite oli löytää keinoja luovuuden opetukseen laulutuntien yhteydessä. Saavutin tavoitteitani ja enemmänkin. Tutkimustulokset vahvistivat omia näkemyksiäni ja sain paljon lisävinkkejä luovuuden opetukseen sekä yksilötunneille että mahdollisille tuleville ryhmätunneille. Haastatteluja tehdessä sain paljon uusia ajatuksia siitä, mitä kaikkea luovuus on ja mitä se voisi olla. Näkemykseni aiheen tärkeydestä vahvistui tutkimusta tehdessä.

Halusin löytää keinoja liittää luovuus osaksi jokaista laulutuntia. Halusin oppia erilaisia tapoja ja löytää monenlaisia harjoituksia, jotta voisin tarjota jokaiselle oppilaalleni jonkin tavan ilmaista itseään. Opin tästä asiasta paljon ja sain vahvistusta sille ajatukselle, että luovuutta voi ja pitää opettaa kaikille. Molemmat laulunopettajat olivat kanssani samaa mieltä, että luovuutta tulisi opettaa laulutunneilla alusta alkaen. Opetussuunnitelmienkin mukaan näin tulisi tehdä, jota Kivirantakin vastauksissaan painotti.

Se, miten monin eri tavoin luovuutta nykyään opetetaan ja voidaan opettaa, yllätti minut positiivisesti. Luovuuden opetuksessa kehollisuuden ja liikkeen käyttäminen tuli jokseenkin uutena asiana minulle. Haastatteluissa oman luovuuden kehittämistä kysyttäessä muiden tuotoksien analysoinnin tärkeys yllätti jokseenkin. Sain myös paljon uusia käytännön vinkkejä erilaisille oppijoille.

Luovuuden opettamisesta voi oppia itsekin paljon asioita. Opin, että joskus omista suunnitelmista täytyy poiketa. Opin tulevaisuuden varalle, että ryhmässä luovuutta opettaessa ilmapiirin aistiminen ja havainnointi on erityisen tärkeää. Ajatus siitä, että ympäristön tulee laulutunnilla ja missä tahansa luovassa toiminnassa olla turvallinen ja luotettava nousi vahvasti esille myös haastattelujen vastauksissa.

Tietoperusta ja haastattelujen tulokset kohtasivat monilta osin. Sekä kaikkien haastateltavien, että kirjallisten lähteiden mukaan ympäristön oltava mm. luotettava, avoin ja turvallinen, jotta luovuus pääsee valloilleen. Myös se, että luovuus on opetettava taito, ilmeni myös haastatteluissa. Teoriaosiossa ilmeni, että parhaita tuloksia luovuuden edistämässä saavat opettajat, jotka mm. tunnistavat oma epätäydellisyy-

tensä (Uusikylä 2012, 172). Haastatteluissakin painotettiin opettajan esimerkin tärkeyttä ns. mokien tekemisessä. Flow-tilasta kysyttäessä haastateltavat painottivat ympäristön häiriöttömyyttä enemmän kuin teoriaosion lähteet. Haastateltavien flow-tilan kuvaukset vastasivat jokseenkin tietoperustan kuvauksia. Molemmat haastateltavat liittivät flow:n vahvasti omaan työhönsä.

Yksi tavoitteeni oli löytää käytännön harjoituksia ja saada apukeinoja tilanteisiin, jossa oppilas ei koe olevansa luontaisesti luova. Sain paljon tärkeitä vinkkejä ja ajatuksia tällaisiin tilanteisiin. Tässä sopiva ympäristö, opettajan esimerkki ja palautteen anto oikealla tavalla nousivat tärkeimmiksi. Sain juuri tähän tavoitteeseen vähemmän käytännön vinkkejä, mutta muissa kohdissa saamani käytännön harjoitukset ovat sovellettavissa tällaisiin tilanteisiin esille tulleiden apukeinojen avulla.

Haastateltavien vastuksista löytyi paljon samankaltaisuuksia ja yhtymäkohtia, mutta myös jonkin verran eroavaisuuksia. Kun tarkoitukseni oli löytää mahdollisimman paljon erilaisia vaihtoehtoja luovuuden opettamiseen, ei eroavaisuuksien määrä ollut huono asia. Tietysti samankaltaisuudet vahvistivat joidenkin tapojen toimivuutta ja tärkeyttä, esiintyessään useamman haastateltavan vastauksissa.

Yksi haastateltavista sanoi ääneen haastattelun jälkeen, haastattelun olleen hauska ja hyvä herättäessään hänet todella miettimään tutkittavia asioita. Uskon, että tutkimus herätti myös muissa haastateltavissa myönteisiä ajatuksia. Koen siis onnistuneeni myös laadullisen tutkimuksen tehtävässä vaikuttaa myönteisesti haastateltavien ajattelu- ja toimintatapoihin tutkittavaa asiaa kohtaan (Vilka 2005, 103).

Koska tutkimus oli minun ensimmäinen, opin paljon laadullisen tutkimuksen tekemisestä ylipäätään. Haastattelukysymyksiä laatiessa olisin voinut keksiä kysymyksiä vähän enemmän. Lisäksi olisin voinut muotoilla osan kysymyksistä paremmin. Niin, että niihin olisi pitänyt vastata suoraan, muutoin kuin kyllä tai ei, myös ilman jatkokysymystä. Koen, että tämän tutkimuksen tekeminen kasvatti minua ihmisenä ja teki minusta paremman laulunopettajan.

Jatkossa luovuuden opetusta voisi tutkia esimerkiksi YAMK-opinnoissa. Jatkotutkimuksessa voisi koota esimerkiksi työkalupakin, jossa voisi esitellä tarkemmin luovuutta edistäviä harjoituksia. Niiden toimivuutta voisi myös testata testiryhmällä. Toi-

von, että työni on tuonut hyödyllistä tietoa laulupedagogeille luovuuden opettamiseen laulutunnilla sekä tietoa luovuuden kehittämisestä keille tahansa aiheesta kiinnostuneille.

Lähteet

Ikonen, I. 2012. Oudot tunteet – osa 1 ”Flow-tila”. Yle Radio 1 25.9.2012. Tiedeykkönen-sarjan osa. Haastateltavana kasvatopsykologian professori Kirsi Lonka. Kuunneltavissa Yle Areenassa. Viitattu 23.10.2018

Jansson, P. 2014. Rytmi on se veturi, sanoo hip hop- tuottaja. City 7.1.2014. Haastateltavana Antti salimäki. Viitattu 27.11.2018
<https://www.city.fi/kulttuuri/rytmi+on+se+veturi+sanoo+hip+hop-tuottaja/7706>

Järvilehto, L. 2010. Category Archives: Luovuus. Ajattelun ammattilainen blogin artikkeli. Viitattu 18.10.2018 <https://ajattelunammattilainen.fi/category/vanhat-kategoriat/luovuus/>

Järvilehto, L. 2009. 5 helppoa niksia flow-tilan saavuttamiseksi. Ajattelun ammattilainen blogin artikkeli. Viitattu 23.10.2018
<https://ajattelunammattilainen.fi/2009/10/20/5-helppoa-niksia-flow-tilan-saavuttamiseksi/>

McGrath, Jane. 2011. How Music Sampling Works. How Stuff Works-sivuston artikkeli. Viitattu 27.11.2018 <https://entertainment.howstuffworks.com/music-sampling2.htm>

Opetushallitus. 2017. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.

Piirto, J. & Uusikylä, K. 1999. LUOVUUS Taito löytää, rohkeus toteuttaa. Juva: ATENA KUSTANNUS

Sound of Finland. 2013. Antti Kleemolasta kertovalla sivustolla sivulla Biografia. Viitattu 29.11.2018 <https://anttikleemola.fi/biografia/>

Teosto. 2018. Artikkelissa Mikä on sovittamista? Viitattu 30.11.2018
<https://www.teosto.fi/teosto/artikkelit/mika-sovittamista>

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002/2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. EU: Tammi

Uura, S. 2018. Suvi Uuran kotisivuilla sivut Home ja Bio. Viitattu 29.11.2018
<https://www.suviuura.net/>

Uusikylä, K. 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Juva: PS-kustannus

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Tammi

Liitteet

Liite 1.

Haastattelukysymykset

1. 3 tärkeintä muistettavaa asiaa luovuutta opettaessa?
2. Miten rohkaista ujompaa heittäytymään luovuuteen?
3. Kehitätkö omaa luovuuttasi jotenkin?
4. Onko jotain esimerkkiharjoitteita, joita haluaisit jakaa?

Eritellyt kysymykset luovan kirjoittamisen kurseja pitäneelle ja biisinkirjoitusta opettaneelle

5. Voiko luovuutta opettaa kelle tahansa?
6. Onko writer's block olemassa ja onko siitä jotain kokemuksia?
7. Onko flow-kokemuksia? Millaisia ja miten sen voi saavuttaa?

Eritellyt kysymykset laulunopettajille

5. Opetatko laulutuntien yhteydessä luovuutta? Miten esimerkiksi?
6. Opetatko luovuutta kaikille oppilaille?
7. Pitäisikö luovuutta mielestäsi opettaa laulutunneilla alusta alkaen?